

«شهروند» از تبعات حقوقی انتشار تصاویر کودکان که منجر به معروف شدن ناپایدار آنها می شود، گزارش می دهد

شهرت موقتی

جست‌وجو و کنکاش در زندگی کودکان که در رسانه‌های عمومی و مجازی به شهرت رسیده‌اند، تجاوز به حریم خصوصی آنهاست

عسل‌بهر

قانون ثبت اختراع

گفت‌وگو با نابغه‌ای ۱۰ ساله، عنوان یکی از برنامه‌های اخیر «حالا خورشید» بود. برنامه‌ای که حواشی بسیاری داشت و در فضای مجازی سروصدا به کرد. کودک نابغه‌ای که به گفته خودش اختراع‌های زیادی داشته، اما در فضای مجازی بسیاری افراد برای‌شان سوال پیش آمده که آیا این اختراعات ثبت شده است یا نه؟ حال هم بسیاری مشغول تحقیق کردن هستند تا بتوانند متوجه شوند این اختراعات واقعا به ثبت رسیده است یا خیر؟ به این بهانه خوب‌است رجوع کنیم به قوانین ثبت اختراع در کشور که در واقع مربوط به قوانین مالکیت صنعتی و فکری است.

مالکیت فکری دوشاخه اصلی دارد؛ یک شاخه مالکیت صنعتی و شاخه دیگر مالکیت ادبی و هنری و حقوق مرتبط است. حوزه مالکیت صنعتی که می‌خواهد از تراوشات فکری در عرصه صنعت به معنی اعم ظهور پیدا کرده و حمایت کند، متولی آن، سازمان ثبت اسناد و املاک کشور یعنی قوه قضائیه است. حوزه مالکیت ادبی و هنری و حقوق مرتبط، حوزه‌های است که به‌عنوان کپی‌رایت مرسوم است؛ البته متولی آن وزارت ارشاد است و قوانین و مقررات ما محدود به قوانین پیش از انقلاب سال‌های ۴۸ و ۵۰ است که متأسفانه این قوانین با توجه به نیازهای روز، به‌روز نشده‌است؛ البته پیشگیری تعریف شده که حدود ۱۵ سالی است بین دولت، وزارت ارشاد و مجلس می‌گردد، بنابراین در حوزه ادبی و هنری قوانین ما منطبق با استانداردهای بین‌المللی نبوده و حمایت ما هم در تولید ملی کامل نیست و در حوزه بین‌المللی عضو هیچ کدام از معاهدات بین‌المللی نیستیم. حوزه مالکیت صنعتی متولی آن سازمان ثبت و قوه قضائیه است. پیشینه قوانین ما به سال ۱۳۰۴ بازمی‌گردد که نخستین قانون و اعلام بود. سال ۱۳۸۶ قانون ثبت اختراعات اعلام تجاری و طرح صنعتی، جایگزین قانون قبلی شد. قوانین مالکیت صنعتی مادر حال حاضر حمایت از اختراعات، اعلام تجاری، طرح‌های صنعتی و نشانه‌های جغرافیایی منطبق با استانداردهای جهانی است. در حوزه اختراع می‌توان گفت نوآوری‌هایی که قانون جدید نسبت به قانون قبل دارد این است که در قانون قبل نظام، نظام اعلامی بود، به‌صرف ادعاهای مختلف ثبت می‌شد و بررسی ماهیتی از لحاظ معیارهای جدید بودن و گام ابتکاری و کاربرد صنعتی سه شرط اساسی اختراع است که در گذشته نبود. از سال ۱۳۸۶ که این قانون با این‌نامه ۸۷ تصویب شده، علاوه بر اختراعی که تقاضای ثبت می‌شود، از لحاظ آن سه شرط از طریق مراجع همکار پژوهشگاه‌ها، مراکز علمی و دانشگاهی بررسی می‌شود و پس از احراز ماهیتی اختراع از لحاظ همان سه معیار به ثبت می‌رسد و تا ۲۰ سال پس از تاریخ اظهار نامه حمایت دارد، البته همه کشورهای دنیا وقتی اختراعی را ثبت می‌کنند، در قلمرو سرزمین خودشان آن را حمایت می‌کنند کنوانسیون استفاده می‌کردند که به وسیله آن در کشورهای هدف، اختراع را در کشورهای دیگر حمایت می‌کردند. ما خوشبختانه در سال‌های اخیر عضو معاهده بی‌سی تی شده‌ایم که این امکان را به کشورهای عضو داده تا به جای این که مخترع در تک‌تک کشورهای عضو این معاهده، اختراع خودش را ثبت کند، از طریق این معاهده می‌تواند توسط اظهار نامه بین‌المللی در اداره مالکیت معنوی اختراعش را در کشورهای هدف، اختراع را در کشورهای جدید نوآوری دیگری که وجود دارد، مجوزهای اجباری است که در قانون سابق نبود و در استانداردهای جدید، در قوانین کشورهای پیش‌بینی می‌شود کشورهایی که شرایط آنها به نحوی است که نیاز به مجوز اجباری باشد، در حوزه‌هایی که با منافع عمومی کشور درگیر است، دولت می‌تواند مجوز اجباری صادر کند که این هم از نوآوری‌های قانون جدید است. افرادی می‌توانند اجازه بهره‌برداری از اختراع را با حفظ مالکیت به‌دوستان بدهند. مخترع ضمن این که مالکیت اختراع را برای خودش حفظ می‌کند، به چندین کمپانی اجازه بهره‌برداری می‌دهد و به همان اندازه مبلغ می‌گیرد که این موضوعات از نظر تجاری سازی اختراع کمک می‌کند.

اگر اختراعی نقض شود کسی از آن سوءاستفاده کند، ظرفیت‌های قانونی برای پیگیری این تخلف وجود دارد، در واقع اگر نقض حق انتفاع افتاد، در مواد ۶۰ و ۶۱ قانون جدید، ضمانت اجرای حقوقی و کیفری پیش‌بینی شده و اگر کسی این کار را کرد، به موجب ماده ۶۱ تعقیب کیفری می‌شود که هم مجازات نقدی و هم حبس تعزیری دارد، ضمن این که صاحب حق می‌تواند مطالبه خسارت کند. اینها ابزارهایی است که به مخترع این ظرفیت را می‌دهد تا بتواند در حریم امن از اختراع استفاده و آن را تجارتی کند تا به هر حوله سودوری برسد. با این وجود، شاهد سرقت‌های فراوان هستیم و در این زمینه باید گفت مسأله ارتقای آگاهی عمومی موضوع بسیار مهمی است؛ آگاهی عمومی و هم جنبه‌های نسبت به اهمیت مالکیت صنعتی و احترام به این نوع مالکیت. همان‌طور که ما برای مالکیت پاترمان و خودرو و احترام قابل می‌شویم و به خود اجازه نمی‌دهیم که وارد پاترمان افراد شویم، باید در مالکیت‌های معنوی و فکری هم این توجه را داشته باشیم که متأسفانه در این ارتباط باید آگاهی ارتقا یابد. مالکیت معنوی خود کالا نیست و از این بعد آسیب‌پذیر است. زمانی که کالایی را می‌خرید، شما مالک مالکیت معنوی این کالا نیستید، بلکه مالک شی هستید و برند و نشانه متعلق به یک کمپانی است. مالکیت معنوی خود شی نیست، بلکه دانش متبلور در شی است. در این مورد باید جنبه فرهنگی را تقویت کرد تا مردم به این موضوع توجه کنند و به مالکیت معنوی افراد احترام بگذارند. در سازمان ثبت در طول سال، سمینار و کارگاه آموزشی با حوزه‌های مرتبط برگزار می‌کند. فکر می‌کنم وضع ما از نظر اختراع به نسبت ۱۰ سال گذشته و حتی بیشتر بهتر شده، کم‌این که متعددی می‌بینید که در مجلات و روزنامه‌ها به این موضوع می‌پردازند.

آنچه در قالب اختراع حمایت می‌شود، یعنی اثر تراوش فکری و ذهنی که بتواند آن سه شرط جدید بودن، کاربرد صنعتی و گام ابتکاری را داشته باشد و عملاً در عرصه صنعت بتواند قابل ساخت و استفاده شود، اگر آن ایده بتواند این سه شرط به صنعت وارد شود، به آن اختراع گفته می‌شود. ولی خود ایده صرف‌قایل حمایت نیست. البته در برخی از کشورها بانک‌هایی ایجاد شده به‌عنوان بانک ایده و افراد با ایده اختراع می‌توانند در آن اختراع حاضر در آن قرار می‌دهند و آن متولی ایده‌ها را با افراد مطرح می‌کند و به اشتراک می‌گذارد و روی آن سرمایه‌گذاری می‌کند. البته لازم است بدانید ایده‌ای که به نتیجه برسد و وارد صنعت شود، در قالب اختراع حمایت می‌شود. برخی از ایده‌ها، ایده‌های فضایی و صرف هستند و امکان اجرای این ایده‌ها امروز وجود ندارد و افراد باید روی آن کار کنند تا تبدیل به اختراع شود. آنچه مسلم است در نظام حقوقی ما ایده‌ای که تبلور و در عرصه صنعت و تجارت به معنای اعم ظهور پیدا کرده و مشکل فنی را برطرف کند، ثبت و حمایت می‌شود. ایده در اکثر کشورها در قالب مالکیت صنعتی و اختراع قابل حمایت نیست.

داشته باشد. اما اگر بخواهیم از حیث حقوق کودک به این موضوع نگاه کنیم، در واقع کودکی را می‌بینیم که ۱۰ سال دارد، اما شبیه کودکان ۱۰ ساله لباس نپوشیده است، شبیه ۱۰ ساله رفتار نمی‌کند، گمنان و گمنان؟ کودک بزرگسالانه در همان شاخه اختراعات و اکتشافاتش عنوان می‌کند. این موضوع بدون شک می‌تواند به‌طور شخصی در مورد آن کودک خاص درست باشد و شاید بتوان گفت به آن ایرادی وارد نیست. از نظر روانشناسی گفته می‌شود که هر کودکی باید مراحل زندگی‌اش را به‌طور کامل و صحیح طی کند و آن کودک هم قطعا مراحل دوران کودکی‌اش را به هر گونه شخصی که برایش مطلوب است، می‌تواند طی کند.

اما چنین جنبه برنامه‌ای و با حضور چنین کودکی در یک رسانه عمومی که مخاطبان عمومی هم دارد، می‌تواند تبعات خاصی را در جامعه به همراه داشته باشد. این کودکان با حضور در این برنامه‌ها به یک شهرت موقتی دست پیدا می‌کنند و این شهرت برای آنها تبعاتی به همراه دارد که همان‌طور که الان شاهد آن هستیم، می‌بینیم که افراد که در حریم خصوصی این کودک وارد می‌شوند و او را مورد سوال و انتقاد قرار می‌دهند و راجع به صحت و سقم حرف‌هایش تحقیق می‌کنند که این موضوع در واقع کرامت و حریم خصوصی کودک را زیر سوال می‌برد. از یک طرف دیگر بعد قابل انتقاد ماجرا این است که یک کودک را در یک برنامه با مخاطب بزرگسال به منظور فرهنگ‌سازی مثبت در نوع رفتار و عملکرد والدین با کودکان نشان می‌دهیم و در آن جا این پیام را به والدین می‌دهیم که استعداد فرزندتان را شناسایی کنید

در صفحه اینستاگرامی خود تصویری از این کودک را منتشر و اعلام کرد چندی پیش در مراسمی او را به‌عنوان مشاور افتخاری سازمان برنامه و بودجه استان البرز انتخاب کرده است. پس از پخش برنامه حالا خورشید شایعاتی مبنی بر این که ادعاهای این کودک کذب است و تا به حال هیچ اختراعی به نام او در سامانه ثبت اختراعات به ثبت نرسیده، به وجود آمد و این موضوع تا جایی ادامه پیدا کرد که عده‌ای از بیننده‌های برنامه حالا خورشید به شرکت تسلا و ولوو ایمیل زدند تا متوجه شوند آیا این ادعاها درست است یا خیر. عده دیگری هم به این موضوع بسنده نکردند و مانند همیشه ناراضی‌تی خود از ادعاها را با نوشتن فحش و بد و بیراهه به برنامه و میهمان و مجری در صفحه اینستاگرامی رضا رشیدپور اعلام کردند.

اما این نخستین باری نیست که در رسانه‌های عمومی و ملی از کودکان و نوجوانان در برنامه‌هایی که مخاطبان بزرگسال دارند، استفاده می‌کنند. کم‌نیستند کودکی که در شبکه‌های مجازی یک‌شبه به شهرت رسیدند و بعد رسانه‌های عمومی یا رسانه ملی از آنها در برنامه‌های خود استفاده کرده‌اند. به گفته برخی از کارشناسان حوزه کودک استفاده از کودکان زیر سن قانونی در برنامه‌هایی با مخاطب بزرگسال باعث می‌شود این کودکان در مقطع کوتاهی به شهرت موقتی دست یابند و بعد از مدتی به‌طور کل فراموش شوند. این امر بدون آن که کودکان دچار آسیب‌های روحی و روانی متعددی شوند و علاوه بر آن، این شهرت موقتی منجر به کنکاش و جست‌وجوی مخاطبان در زندگی خصوصی کودکان می‌شود که از نظر حقوقی تجاوز به حریم شخصی و نادیده گرفتن حق و حقوق کودکان است، زیرا افراد بعد از تماشای چنین برنامه‌هایی ترغیب می‌شوند به دنبال زندگی شخصی کودکی که در برنامه تلویزیونی شرکت کرده، بروند تا از صحت صحبت‌هایی که در برنامه مطرح شده، باخبر شوند و همین موضوع باز هم نقض حریم شخصی کودکان است و تبعات روانی و حقوقی بسیاری دارد.

پیمان‌نامه حقوق کودک یک کنوانسیون بین‌المللی است که حقوق مدنی، سیاسی، اقتصادی،

فضای مجازی به کلیک معروف و چندی بعد هم در صداوسیما به برنامه‌های مختلفی دعوت شد و هنوز هم فیلم‌هایش در فضای مجازی دست‌به‌دست می‌شود، اما دیگر خبر جدیدی از او نیست. نمونه‌های زیاد دیگری هم هست. کودکانی که مدتی معروف می‌شوند و بعد دیگر کسی از آنها سراغی نمی‌گیرد. اما مردم در همان مدت و احتمالا تا مدت‌ها بعد در زندگی خصوصی این کودکان سرگرم می‌کشند و وارد حریم خصوصی آنها می‌شوند و این در واقع نقض حقوق آنهاست.

اما این بار همه چیز فراتر رفته است. این بار از صداوسیما شروع شد و به فضای مجازی رسید. کودکی که برای شیرین‌زبانی نیامده بود، اما هیچ چیز آن حقوقی که برای او برده به صراحت ذکر شده و در کشور مانیز به‌عنوان یکی از متعهدین به این پیمان‌نامه یاد رعایت شود.

حالا امروزه فضای مجازی در زندگی همه ما رخنه کرده است و یکی از اصلی‌ترین موارد موجود در فضای مجازی به‌خصوص در ایران کودکان هستند. کودکانی که فیلم‌ها و عکس‌های‌شان در فضای مجازی دست‌به‌دست می‌شود و برخی از آنها بعد از مدتی معروف می‌شوند و پای‌شان به رسانه‌های عمومی و رسانه ملی باز می‌شود. کودکانی که تنها مدتی از آنها حرف‌هایی وجود دارد و عکس و فیلم‌شان پخش می‌شود و بعد از مدت کوتاهی ناپدید می‌شوند و انگار دیگر برای کسی جذابیتی ندارند. مردم هم می‌روند سراغ سوره بعدی.

حتما همه، آن کودک دبستانی شمالی را به یاد دارید که معلمش در کلاس جغرافی از نحوه جواب‌دادن کودک فیلم گرفته بود و همین فیلم در فضای مجازی پخش شد. البته که این فیلم زمانی پخش شد که آنقدرها فضای مجازی و تلفن‌های همراه هوشمند همه‌گیر نشده بود، اما این فیلم بارها و بارها در فضای مجازی باز پخش شد و سرانجام به جایی ختم شد که آن کودک مجبور به ترک تحصیل شد تا دیگر کسی در مدرسه او را به سخن‌دنگیر.

می‌توانیم نمونه جدیدتری هم مثال بزنیم؛ همین چند وقت پیش کودکی به نام امیر عباس که در

شهر وند حقوقی | کودکان از همان دوران نخست زندگی باید کودکی کنند، کسی نمی‌تواند به دلیل گریه کردن، بازی کردن یا حتی شیطنت‌های دوران کودکی، آنها را توبیخ و تنبیه کند. هر کودکی حسق دارد کودکی کند و در همین راستا هم حق و حقوقی برای خود دارد. در چند در صراحت از کشورها حق و حقوق کودکان نادیده گرفته می‌شود، اما باید به این موضوع توجه ویژه‌ای داشت که کودکان نمی‌توانند مانند بزرگسالان از خود دفاع کنند و تا سال‌ها نیاز دارند از سمت خانواده یا دیگر افراد اجتماع مورد حمایت قرار بگیرند. یکی از حقوقی که برای کودکان وجود دارد، تکریم و احترام به آنها و حفظ حریم خصوصی‌شان است. در پیمان‌نامه حقوق کودک نیز این موارد به صراحت ذکر شده و در کشور مانیز به‌عنوان یکی از متعهدین به این پیمان‌نامه یاد رعایت شود.

حالا امروزه فضای مجازی در زندگی همه ما رخنه کرده است و یکی از اصلی‌ترین موارد موجود در فضای مجازی به‌خصوص در ایران کودکان هستند. کودکانی که فیلم‌ها و عکس‌های‌شان در فضای مجازی دست‌به‌دست می‌شود و برخی از آنها بعد از مدتی معروف می‌شوند و پای‌شان به رسانه‌های عمومی و رسانه ملی باز می‌شود. کودکانی که تنها مدتی از آنها حرف‌هایی وجود دارد و عکس و فیلم‌شان پخش می‌شود و بعد از مدت کوتاهی ناپدید می‌شوند و انگار دیگر برای کسی جذابیتی ندارند. مردم هم می‌روند سراغ سوره بعدی.

حتما همه، آن کودک دبستانی شمالی را به یاد دارید که معلمش در کلاس جغرافی از نحوه جواب‌دادن کودک فیلم گرفته بود و همین فیلم در فضای مجازی پخش شد. البته که این فیلم زمانی پخش شد که آنقدرها فضای مجازی و تلفن‌های همراه هوشمند همه‌گیر نشده بود، اما این فیلم بارها و بارها در فضای مجازی باز پخش شد و سرانجام به جایی ختم شد که آن کودک مجبور به ترک تحصیل شد تا دیگر کسی در مدرسه او را به سخن‌دنگیر.

می‌توانیم نمونه جدیدتری هم مثال بزنیم؛ همین چند وقت پیش کودکی به نام امیر عباس که در

نقض حریم خصوصی کودکان در فضای مجازی و رسانه‌های عمومی

مونیگان‌نای، وکیل دادگستری و عضو انجمن حمایت از حقوق کودکان | کودکی که فردی گفته می‌شود که بی‌دفاع و آسیب‌پذیر است و برای آن که دانش حقوقش رعایت شود، نیاز به حمایت بیشتری از سوی خانواده و دیگر افراد جامعه دارد. در مرحله نخست می‌توان گفت حقوقی برای کودک به رسمیت شناخته شده است که از جمله آنها می‌توان به حق کودکی کردن، بازی کردن و برخورداری از حریم خصوصی، حفاظت از حریم خصوصی و حق حرمت و کرامت کودک اشاره کرد. پیمان‌نامه حقوق کودک صراحتاً به این حقوق اشاره کرده و از آن جایی که پیمان‌نامه حقوق کودک یکی از قوانینی است که ایران به آن پیوسته است، برای ما در حکم سند قطعی لازم‌الاجرا محسوب می‌شود، بنابراین قانون‌گذار داخلی ملزم است قوانین را متناسب با آن تصویب کند. این پیمان‌نامه افراد را ملزم به حفاظت از حریم خصوصی کودکان و حفظ کرامت و حرمت کودکان کرده است. حال شاهد آن هستیم که در فضای مجازی و رسانه‌های تصویری برای مخاطب بزرگسال استفاده می‌شود. در خصوص والدینی که از کودکان‌شان استفاده می‌کنند، باید این نکته را متذکر شد که در فرهنگ ما موقع تصاویر کودکان‌شان را در فضای مجازی منتشر می‌کنند، در حالی که این موضوع ورود به حریم خصوصی این کودکان است و می‌تواند آنها را در معرض آسیب‌هایی قرار دهد. طبق پیمان‌نامه حقوق کودک تصمیماتی که

برای کودک به رسمیت شناخته شده است که از جمله آنها می‌توان به حق کودکی کردن، بازی کردن و برخورداری از حریم خصوصی، حفاظت از حریم خصوصی و حق حرمت و کرامت کودک اشاره کرد. پیمان‌نامه حقوق کودک صراحتاً به این حقوق اشاره کرده و از آن جایی که پیمان‌نامه حقوق کودک یکی از قوانینی است که ایران به آن پیوسته است، برای ما در حکم سند قطعی لازم‌الاجرا محسوب می‌شود، بنابراین قانون‌گذار داخلی ملزم است قوانین را متناسب با آن تصویب کند. این پیمان‌نامه افراد را ملزم به حفاظت از حریم خصوصی کودکان و حفظ کرامت و حرمت کودکان کرده است. حال شاهد آن هستیم که در فضای مجازی و رسانه‌های تصویری برای مخاطب بزرگسال استفاده می‌شود. در خصوص والدینی که از کودکان‌شان استفاده می‌کنند، باید این نکته را متذکر شد که در فرهنگ ما موقع تصاویر کودکان‌شان را در فضای مجازی منتشر می‌کنند، در حالی که این موضوع ورود به حریم خصوصی این کودکان است و می‌تواند آنها را در معرض آسیب‌هایی قرار دهد. طبق پیمان‌نامه حقوق کودک تصمیماتی که

برای کودک گرفته می‌شود، باید در مرحله نخست محافظت‌هایی که کودکان دارند، به نظر نمی‌رسد انتشار گسترده تصاویر کودکان در فضای مجازی این موضوع را تأمین کند. در کشورهایی که این فرهنگ مالکیتی از سوی والدین نسبت به کودکان وجود ندارد، شاهد این هستیم که کمتر تصاویر کودکان در رسانه‌ها پخش می‌شود و شاید این به دلیل پشتوانه فرهنگی است که وجود دارد. از طرفی دیگر، طبق مقررات داخلی کشورمان به نظر می‌رسد این عمل می‌تواند تا حدودی کودکان را از آزار روانی محسوب شود. زیرا در واقع کودک را در معرض آسیب‌های روانی قرار می‌دهد. بدون آن که خود کودک در جریان این آسیب‌ها قرار گرفته باشد و بدون آن که منافع او در نظر گرفته شود، تصمیمی گرفته شده که حریم خصوصی کودک برای افراد منتشر شده است و این قطعاً در برآورد حقوق اولیه است.

استفاده از کودکان در فضای رسانه‌های عمومی نیز می‌تواند تبعاتی داشته باشد. معمولاً وقتی کودکان به‌عنوان یک کودک خاص در برنامه‌ها با مخاطب بزرگسال حضور پیدا می‌کنند، می‌توان از دو حیث به این موضوع نگاه کرد. این کودکان معمولاً شبیه یک کودک در آن سن و سال ظاهر نمی‌شوند. به‌عنوان مثال در مورد برنامه حالا خورشید که کودک نابغه ۱۰ ساله‌ای در آن قرار گرفته است و نشان دادن استعدادهایش همچنین انتقاد به برنامه تلویزیونی ظاهر شده است. این کودک، کودک با استعداد و نخبه‌ای است که از توانایی‌هایش استفاده و مسیر پیشرفت را در کمترین زمان ممکن طی کرده است و حضورش و نشان دادن استعدادهایش همچنین انتقاد به عدم استفاده از استعدادهای این کودک توسط افراد، نهادها و مسئولانی که می‌توانند این استعداد را بکنند، انتقاد خوبی است و می‌تواند جنبه‌های مثبتی